

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
1. 100 LET VÝZKUMU OSOBNOSTI V PSYCHOLOGII (Marek Blatný)	11
1.1 Vznik psychologie osobnosti jako samostatné disciplíny	11
1.2 Dvě oblasti zájmu psychologie osobnosti	12
1.3 Psychologické chápání pojmu osobnost	12
1.4 Hlavní témata psychologie osobnosti	13
1.4.1 Biologická báze osobnosti – temperament	13
1.4.2 Rysy osobnosti	14
1.4.3 Motivace	14
1.4.4 Inteligence	16
1.4.5 Kognitivní stránka osobnosti – sebepojetí	16
1.4.6 Utváření a vývoj osobnosti	17
1.4.7 Lidské ctnosti a silné stránky charakteru	18
1.5 Perspektivy psychologie osobnosti	19
2. MODERNÍ TEORIE TEMPERAMENTU (Marek Blatný)	21
2.1 Moderní historie výzkumu temperamentu	21
2.2 Definice temperamentu	23
2.3 Kritéria rozdělení temperamentových teorií	24
2.4 Teorie vycházející z výzkumu dětské populace	25
2.4.1 Teorie Thomase a Chessové a jejich pojem „goodness of fit“	25
2.4.2 EAS teorie Busse a Plomina	27
2.4.3 Emoční teorie dětského temperamentu Goldsmitha a Camposa	28
2.4.4 Kaganovo pojetí inhibovaného a neinhibovaného temperamentu	29
2.5 Teorie vycházející z výzkumu dospělé populace	30
2.5.1 Něbylicynova teorie temperamentu	30
2.5.2 Merlinova teorie temperamentu	30
2.5.3 PEN teorie H. J. Eysencka	32
2.5.4 Grayova neuropsychologická teorie temperamentu	33
2.5.5 Strelauova regulační teorie temperamentu	35
2.5.6 Zuckermanův koncept „hledání vzruchu“ (sensation seeking)	37
2.5.7 Cloningerův neurobiologický model temperamentu	37
2.6 Závěr	40
3. NOVÉ PŘÍSTUPY KE ZKOUMÁNÍ RYSŮ: PĚTIFAKTOROVÝ MODEL OSOBNOSTI (Martina Hřebíčková)	43
3.1 Vymezení vlastností osobnosti	43
3.2 Lexikální (taxonomické) výzkumy pětifaktorové struktury popisu osobnosti	44
3.2.1 Pětifaktorový model (popisu) osobnosti	45
3.2.2 Historie pětifaktorového modelu popisu osobnosti v lexikálních studiích	45
3.2.3 Postup lexikálních výzkumů vlastností osobnosti na příkladu české lexikální studie ...	46

3.2.4	Obsah pěti obecných charakteristik osobnosti	48
3.2.5	Srovnání pětifaktorových struktur v různých jazycích	50
3.2.6	Šestifaktorová a sedmifaktorová struktura	50
3.2.7	Zhodnocení lexikálního přístupu k pětifaktorovému modelu	52
3.3	Dispoziční (dotazníkový) přístup zkoumání pětifaktorové struktury osobnosti	52
3.3.1	NEO inventáře	53
3.3.2	Vývojové trendy pěti dimenzí osobnosti	55
3.3.3	Rodové odlišnosti pěti dimenzí osobnosti	57
3.3.4	Mezikulturní psychologie rysů	57
3.3.5	Pětifaktorová teorie osobnosti	58
3.3.6	Srovnání lexikálního a dispozičního přístupu k pětifaktorovému modelu	62
3.4	Uplatnění pětifaktorového modelu osobnosti	63
3.4.1	Použití v klinické psychologii a psychiatrii	63
3.4.2	Behaviorální lékařství a psychologie zdraví	64
3.4.3	Další využití při výběru profese, v pracovní, podnikové a organizační psychologii ..	65
3.4.4	Uplatnění v pedagogické praxi a pedagogicko-psychologických výzkumech	66
3.5	Zhodnocení omezení a přínosů pětifaktorového modelu osobnosti	69
4.	INTELIGENCE (Alena Plháková)	71
4.1	Definice inteligence	71
4.2	Měření inteligence	73
4.2.1	Těsty inteligence	76
4.2.2	Hodnocení testů inteligence	77
4.3	Faktorově-analytické modely inteligence	79
4.4	Kognitivní modely inteligence	81
4.4.1	Jednoduché procesy zpracování informací ve vztahu k inteligenci	81
4.4.2	Kognitivní komponenty	82
4.5	Kontextové modely: inteligence jako kulturní invence	84
4.5.1	Kontextový přístup k intelektovému vývoji	86
4.5.2	Vliv kulturních modelů na vytváření testů inteligence	87
4.5.3	Hodnocení kontextových modelů inteligence	88
4.6	Systémové modely inteligence	88
4.6.1	Gardnerova teorie rozmanitých inteligencí	89
4.6.2	Hodnocení teorie rozmanitých inteligencí	91
4.6.3	Sternbergova triarchická teorie inteligence	92
4.6.4	Hodnocení systémových modelů inteligence	95
4.7	Další typy inteligence	95
4.7.1	Praktická inteligence	95
4.7.2	Sociální inteligence	97
4.7.3	Emoční inteligence	99
4.8	Kontroverze dědičnost versus prostředí	102
4.9	Závěr	104
5.	SEBEPOJETÍ Z POHLEDU SOCIÁLNĚ-KOGNITIVNÍ PSYCHOLOGIE (Marek Blatný)	105
5.1	Úvod	105
5.2	Sociálně-kognitivní psychologie: historie a současný status	106
5.3	Definice sebepojetí	107
5.4	Historické kořeny současného výzkumu sebepojetí	109
5.4.1	William James	109
5.4.2	Symboličtí interakcionisté	110

5.5	Současný pohled na sebezpojetí	111
5.5.1	<i>Multifacetové sebezpojetí</i>	112
5.5.2	<i>Hierarchické sebezpojetí</i>	112
5.5.3	<i>Dynamické sebezpojetí</i>	112
5.5.4	<i>Sebezpojetí jako Jáský systém</i>	113
5.6	Psychologická konceptualizace Já jako subjektu činnosti	113
5.6.1	<i>Psychologická konceptualizace činného Já: úroveň kognice</i>	113
5.6.2	<i>Psychologická konceptualizace činného Já: úroveň motivace</i>	116
5.7	Kognitivní aspekt Já	118
5.7.1	<i>Obsah sebezpojetí</i>	118
5.7.2	<i>Struktura sebezpojetí</i>	119
5.7.3	<i>Typy reprezentací Já</i>	120
5.7.4	<i>Kognitivní aspekty charakterizující sebezpojetí jako celek</i>	123
5.7.5	<i>Diferencované, avšak jediné Já</i>	123
5.8	Emoční aspekt Já	124
5.8.1	<i>Mentální reprezentace emočního vztahu k sobě: sebehodnocení</i>	125
5.8.2	<i>Zdroje sebehodnocení</i>	126
5.8.3	<i>Aspekty sebehodnocení</i>	128
5.8.4	<i>Dimenzionalita globálního sebehodnocení</i>	129
5.9	Konativní aspekt Já (seberegulace)	129
5.9.1	<i>M. Snyder: sebemonitorování</i>	130
5.9.2	<i>Kontrolní model seberegulace Carvera a Scheiera</i>	130
5.9.3	<i>Teorie disekpancí v sebezpojetí (teorie osobních vodítek) E. T. Higginse</i>	131
5.9.4	<i>Sociálně kognitivní pojetí seberegulace A. Bandury</i>	132
5.10	Metody výzkumu sebezpojetí	133
5.11	Perspektivy výzkumu: od diferenciaci k integraci	136
6.	MOTIVACE A OSOBNOST (<i>Iva Stuchlíková</i>)	137
6.1	Úvod	137
6.1.1	<i>Hlavní témata motivační psychologie</i>	137
6.1.2	<i>Motiv jako stav a rys</i>	138
6.1.3	<i>K pojmu motivace</i>	139
6.1.4	<i>Klasifikace motivů</i>	139
6.1.5	<i>Vztah motivace k dalším psychickým procesům</i>	140
6.1.6	<i>Motivace jako proces</i>	140
6.2	Motivační systém osobnosti	142
6.2.1	<i>Implicitní motivy</i>	142
6.2.2	<i>Velká trojka motivů</i>	143
6.2.3	<i>Explicitní motivační systém</i>	150
6.2.4	<i>Vztahy implicitní-explicitní motivace</i>	153
6.3	Motivace jako funkce kognitivního systému – vybrané otázky	155
6.3.1	<i>Motivace jako funkce očekávání úspěchu a incentivní hodnoty cíle</i>	155
6.3.2	<i>Formování intence – cílová a implementační intence</i>	155
6.3.3	<i>Cyklus vzdávání se cíle (incentive disengagement)</i>	158
6.3.4	<i>Atribuční teorie motivace</i>	158
6.3.5	<i>Teorie sebedeterminace</i>	160
6.3.6	<i>Kompetence a motivace</i>	164
7.	TEORIE CELOŽIVOTNÍHO VÝVOJE (<i>Katarína Millová</i>)	167
7.1	Úvod	167
7.2	Klasické teorie celoživotního vývoje	167

7.2.1	<i>Sigmund Freud: teorie psychosexuálního vývoje</i>	168
7.2.2	<i>Erik H. Erikson: teorie psychosociálního vývoje</i>	169
7.2.3	<i>Jean Piaget: teorie kognitivního vývoje</i>	172
7.2.4	<i>Robert J. Havighurst: teorie vývojových úkolů</i>	174
7.2.5	<i>Lawrence Kohlberg: teorie morálního vývoje</i>	177
7.2.6	<i>Carol Gilliganová: kritika Kohlbergovy teorie morálního vývoje</i>	179
7.3	Moderní teorie celoživotního vývoje	179
7.3.1	<i>Paul B. Baltes: teorie lifespanového vývoje</i>	180
7.3.2	<i>Jutta Heckhausenová: lifespanová teorie kontroly</i>	183
7.3.3	<i>Glen H. Elder, jr.: teorie celoživotní dráhy</i>	186
7.3.4	<i>Richard M. Lerner: teorie vývojového kontextualismu</i>	188
7.3.5	<i>David Magnusson: holistická interakční teorie jedinec-prostředí</i>	192
7.4	Závěr	195
8.	OSOBNÍ POHODA (Marek Blatný)	197
8.1	Úvod	197
8.2	Psychologie osobní pohody, její hlavní znaky	197
8.2.1	<i>Co je osobní pohoda a co ji tvoří</i>	198
8.2.2	<i>Zdroje osobní pohody</i>	199
8.3	Eudaimonický (vs. hédonický) přístup k osobní pohodě	206
8.3.1	<i>Humanistická psychologie a pojem sebeaktualizace</i>	206
8.3.2	<i>Eudaimonické teorie osobní pohody</i>	208
8.4	Vývoj osobní pohody v průběhu života	209
8.5	Podpora a udržování osobní pohody	210
8.6	Závěr	211
9.	SILNÉ STRÁNKY CHARAKTERU A CTNOSTI (Alena Slezáčková)	213
9.1	Úvod	213
9.2	Počátky pozitivní psychologie	213
9.3	Charakter – ústřední pojem pozitivní psychologie	214
9.3.1	<i>Východiska a zdroje klasifikace silných stránek charakteru</i>	215
9.3.2	<i>Kritéria pro vymezení silných stránek charakteru</i>	217
9.3.3	<i>VIA (Values in Action) klasifikace silných stránek charakteru a ctností</i>	220
9.3.4	<i>Další současné konceptce silných stránek</i>	222
9.4	Závěr	223
10.	SPIRITUALITA V CENTRU STRUKTURY OSOBNOSTI (Pavel Říčan)	225
10.1	Úvod	225
10.2	Definice spirituality a možnosti její operacionalizace	225
10.3	Spiritualita ve struktuře individuálních rozdílů – faktorová analýza	229
10.4	Spiritualita jako komponenta architektury osobnosti	232
10.4.1	<i>Spirituální motivace</i>	233
10.5	Dodatek: Pražský dotazník spirituality	237
O	AUTORECH	239
L	LITERATURA	243
J	JMENNÝ REJSTŘÍK	285
V	VĚCNÝ REJSTŘÍK	291
S	SHRNUTÍ / SUMMARY	301